

## การพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร THE DEVELOPMENT OF HOUSEHOLD ACCOUNTING EFFICIENCY OF FARMERS

สรียา วิจิตรเสถียร\*

Sareeya Wichitsathian\*

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี  
School of Management Technology, Institute of Social Technology, Suranaree University.

\*Corresponding author, E-mail: sareeya@sut.ac.th

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจลักษณะองค์ความรู้ทางการบัญชีที่เกษตรกรทั้งกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้ เพื่อหาสาเหตุที่เกษตรกรทั้งกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้ยังคงต้องการความรู้ด้านการบัญชีเพิ่มเติมทั้งที่ได้รับการอบรมความรู้ไปแล้วและเพื่อเปรียบเทียบองค์ความรู้ที่เกษตรกรทั้งกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และทำไม่ได้ต้องการ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรต่อไป โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย โดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ที่อยู่ในตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ทั้งเกษตรกรที่สามารถบันทึกบัญชีได้แต่ต้องการความรู้เพิ่มเติม จำนวน 210 คน และเกษตรกรที่ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้และต้องการความรู้เพิ่มเติมจำนวน 86 คน รวมตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ทั้งสิ้น 296 ตัวอย่าง

จากการศึกษาลักษณะองค์ความรู้ทางการบัญชีครัวเรือนเปรียบเทียบกับกันระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้กับเกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้พบว่า ถึงแม้เกษตรกรกลุ่มหนึ่งจะไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ แต่เกษตรกรกลุ่มนี้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของการจัดทำบัญชีครัวเรือน การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย รวมถึงรู้และเข้าใจวิธีการบันทึกบัญชีและเรื่องของการวางแผนและกำหนดเป้าหมาย ดีกว่าเกษตรกรที่มีความสามารถในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งสาเหตุของการที่เกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีได้นั้นคือ ปัญหาจากความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ระดับการศึกษา อายุ การไม่เห็นถึงความสำคัญในการจัดทำบัญชีครัวเรือน และไม่มีการฝึกปฏิบัติการจัดทำบัญชีหลังจากการเข้ารับการอบรมแล้ว ซึ่งทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการสรุปยอดรายรับ-รายจ่าย และการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลรายรับ-รายจ่าย น้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีความสามารถในการจัดทำบัญชี

การวิจัยยังพบว่า องค์ความรู้ที่กลุ่มเกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ต้องการมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ การบันทึกรายรับ-รายจ่าย การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย และต้องการวิธีการสอนการจัดทำบัญชีที่ง่ายขึ้นส่วนขององค์ความรู้ที่กลุ่มเกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้ต้องการมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ความรู้ในเรื่องการคิดคำนวณต้นทุน การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย และการวางแผนและควบคุมทางการเงิน

คำสำคัญ: บัญชีครัวเรือน เกษตรกร ประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือน

### **Abstract**

This is a study of whether the agricultural groups know how to create and handle the household account and to look for reasons why some of the agricultural groups can create a household account while the others cannot although all agricultural groups have been provided the knowledge of creating and handling a household account. The study compares the intellectual knowledge among agricultural groups who can create the household account but the result is not satisfactory. In addition, this study tries to find out the reason why the agricultural groups cannot create and handle their household account properly, including comparing the results among the groups who can and who cannot create the household account. This study is confined to an investigation of 296 farmers who attended the project of the Accounting Intellectual Reinforcement for Thai farmers by the Cooperative Auditing Department, located in Thanthong, Phan District, Chiang Rai. The samples are divided into 2 groups. The first group comprises 210 farmers who know how to create the household account and make a record, but want to study more about accounting/financial knowledge. The other group consists of 86 farmers who do not know how to create the household account and make a record but want to study more.

With the study of the household account intellectual knowledge by comparing among the farmers who are able to create and handle the household account with the farmers who are not able to do so, it is found that some of the farmers/agricultural groups can handle the household account properly while some of the agricultural group cannot. This is due to their inability to read and to write, their educational levels, age and lack of understanding of the importance of the household account and balancing the income and expenses. They also do not practice managing the household account after training. For the group that can manage the household account properly, the farmers understand the concept and the importance of household account and they are able to categorize income and expenses. They also understand how to make a record of household account, make a plan and set their target.

In addition, the study shows that the first three intellectual concepts that farmers (who cannot manage their household account) need to know the most are the way to record income and expenses, the differentiation of income and expenses, the easy and uncomplicated way for their household account learning. On the other hand, what the farmers who can manage their household account need to know are the knowledge of calculating the capital cost, the categorization of income and expenses and planning and financial control respectively.

**Keywords:** Household Account, Farmer, Household Accounting Efficiency

## บทนำ

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ดำเนินโครงการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2548 โดยมีการแจกสมุดบัญชีครัวเรือนให้แก่เกษตรกรทั้งสิ้นกว่า 5 ล้านฉบับ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการจดบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายและรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนโดยเฉพาะเกษตรกรมีความรู้ทางการบัญชีเพิ่มขึ้น รัฐบาลโดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ยังได้จัดโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทยอีกด้วย ซึ่งเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวนี้ จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ครัวเรือนของตนเองสามารถจดบันทึกการรับ-การจ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม

แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทยปี พ.ศ. 2552 พบว่า ถึงแม้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนแล้วก็ตาม เกษตรกรยังมีความต้องการความรู้เพิ่มเติมซึ่งเกษตรกรที่มีความต้องการความรู้เพิ่มเติมนี้ กลุ่มหนึ่งก็มีความสามารถบันทึกบัญชีได้แต่ยังต้องการความรู้เพิ่ม และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นเกษตรกรที่ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้และต้องการความรู้เพิ่มเติมด้วย

ข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทยปี พ.ศ. 2552 สำหรับข้อมูลของเกษตรกรตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงรายพบว่า เกษตรกรตำบลธารทองที่เข้าร่วมโครงการถึงแม้จะได้รับการอบรมความรู้ทางการบัญชีมาแล้วก็ตาม แต่กว่าร้อยละ 65 ของเกษตรกรที่ได้รับการอบรมดังกล่าวยังมีความต้องการความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มเติม (ทั้งผู้ที่สามารถบันทึกบัญชีได้ และผู้ที่ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้) โดยเกษตรกรในตำบลธารทองนี้เพียงตำบลเดียว มีผู้ต้องการความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพิ่มเติมสูงถึงร้อยละ 46 หรือเกือบครึ่งหนึ่ง

ของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมดที่อยู่ในอำเภอพาน (จากทั้งสิ้น 15 ตำบล)

จากปัญหาดังกล่าว โครงการวิจัยนี้เป็นการต่อยอดและพัฒนาข้อมูลที่ได้จากโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาด้านบัญชีแก่เกษตรกรไทย โดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรทั้งกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้ ศึกษาสาเหตุที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มต้องการความรู้ด้านการบัญชีเพิ่มเติมทั้งที่ได้รับการอบรมความรู้ไปแล้ว โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาเปรียบเทียบสาเหตุที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้จัดทำบัญชีครัวเรือนยังคงต้องการความรู้ด้านการบัญชีเพิ่มเติม โดยมีจุดมุ่งหวังเพื่อให้ได้แนวทางสำหรับเกษตรกรในส่วนอื่นๆ ทั่วประเทศในการแก้ไขปัญหาความต้องการความรู้ด้านการบัญชีเพิ่มเติมสำหรับเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มต่อไป

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้ แต่ยังคงต้องการความรู้ด้านการบัญชีเพิ่มเติม
2. ศึกษาและเปรียบเทียบของค์ความรู้ที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้ยังคงต้องการเพิ่มเติมทั้งที่ได้รับการอบรมความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนแล้ว
3. ศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะปัจจัยที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชีระหว่างเกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้และกลุ่มที่ทำไม่ได้
4. หาแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรไทย

## วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมี

**ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาบัญชี

แก่เกษตรกรไทย โดยกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ที่อยู่ในตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ทั้งเกษตรกรที่สามารถบันทึกบัญชีได้แต่ต้องการความรู้เพิ่มเติม จำนวน 452 คน และเกษตรกรที่ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้และต้องการความรู้เพิ่มเติม 107 คน

การสุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ตารางของ Krejcie & Morgan [1] ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรที่สามารถบันทึกบัญชีได้แต่ต้องการความรู้เพิ่มเติม จำนวน 210 คน และเกษตรกรที่ไม่สามารถบันทึกบัญชีได้และต้องการความรู้เพิ่มเติม 86 คน รวมตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 296 คน

### วิธีการดำเนินงาน

เพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร วิธีการดำเนินงานวิจัย มีดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลวิธีการดำเนินงานและรายงานผลการดำเนินงานโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกร ที่ดำเนินการโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จากเอกสารโครงการและเว็บไซต์ระบบฐานข้อมูลของโครงการ

2) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานและประเมินศักยภาพในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่ผ่านการอบรมแล้ว แต่ละรายโดยใช้แบบประเมินความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร และเพื่อทราบความต้องการความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เกษตรกรที่ผ่านการอบรมแล้วยังต้องการเพิ่มเติม

3) การวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชีของเกษตรกร จากข้อมูลทฤษฎีภูมิโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกร และข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถามแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรทั้งด้านผู้ให้การอบรมและด้านผู้เข้ารับการอบรม

ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการ

- การวิเคราะห์ประสบการณ์ ความรู้ หรือความแตกต่างระหว่างบุคคล

- ระยะเวลาในการจัดฝึกอบรม เนื้อหา และวิธีการจัดการอบรม

- สัดส่วนจำนวนวิทยากรต่อผู้เข้ารับการอบรม

- ลักษณะเอกสารการอบรมและรูปแบบสมุดบัญชี

- สถานที่จัดการอบรม บรรยากาศ และสภาพแวดล้อม

- ความเหมาะสม/ความพร้อมของสื่อวัสดุ อุปกรณ์

- วิธีการฝึกปฏิบัติในระหว่างการอบรม และการประเมินความรู้ที่ได้รับของผู้เข้าอบรม

- การติดตามประเมินผลการจัดทำบัญชีหลังการฝึกอบรม

- ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการฝึกอบรมและการจัดการแก้ไข้ปัญหา

4) วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มที่มีความสามารถในการจัดทำบัญชีได้ และกลุ่มที่ทำไม่ได้ และให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร

### ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีแก่เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ และที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้แต่ยังต้องการความรู้ทางการบัญชีเพิ่มเติม แบ่งผลการศึกษาเป็น 4 ตอน ได้แก่

## ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร (เฉพาะประเด็นสำคัญ)

ตารางที่ 1 ร้อยละของข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร

ข้อมูลด้าน	เกษตรกรที่สามารถทำบัญชีได้ (210 คน)	เกษตรกรที่ไม่สามารถทำบัญชี (86 คน)
	ร้อยละ	ร้อยละ
เพศหญิง	61.43	61.63
อายุ 40 ปีขึ้นไป	83.33	93.02
ไม่ได้เรียนหนังสือ	8.57	32.56
เรียนระดับประถมศึกษา	65.71	60.47
สามารถอ่าน/เขียน	92.85	52.33
ยังทำบัญชีครัวเรือน	37.14	3.49

ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่เคยเป็นผู้เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีแก่เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้และที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้แต่ยังต้องการความรู้ทางการบัญชีเพิ่มเติม นั้น ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีการศึกษา

ในระดับประถมศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างที่สามารถจัดทำบัญชีได้มีความสามารถในการอ่านและเขียนมากกว่า และมีจำนวนผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี โดยกลุ่มที่สามารถจัดทำบัญชีได้ยังคงทำบัญชีครัวเรือนอยู่สูงถึงร้อยละ 37.14

## ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถ/ไม่สามารถในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร

ตารางที่ 2 ร้อยละความคิดเห็นต่อบัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร (3 อันดับแรก)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร			
เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้	ร้อยละ	เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี	ร้อยละ
มีคนสอนหรือสาธิต	20.48	การถ่ายทอดวิทยากร	33.96
ทราบรายรับ-รายจ่าย	18.88	เนื้อหาเข้าใจง่าย	28.30
เนื้อหาเข้าใจง่าย	14.46	การติดตามผล/การมีสมุดบัญชีแจกให้	11.32

เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้มีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่สำคัญเรียงลำดับ 3 อันดับแรก คือ การที่มีคนสอนหรือสาธิตวิธีการทำ การทราบประเภทรายรับ-รายจ่าย และเนื้อหาของกรอบรมที่เข้าใจง่ายซึ่งแตกต่างกับ

เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ คือ การถ่ายทอดของวิทยากร รองลงมาคือ เนื้อหาการอบรมที่เข้าใจง่าย และการติดตามผล หรือการมีสมุดบัญชีครัวเรือนแจกให้

**ตารางที่ 3** ร้อยละของความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ (3 อันดับแรก)

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้			
เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้	ร้อยละ	เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี	ร้อยละ
ไม่มีเวลา/ซี้เกียจทำ	54.18	ไม่มีเวลา/ซี้เกียจทำ	35.00
ไม่เข้าใจวิธีการทำบัญชี/ อบรมแล้วแต่ทำไม่ได้	17.10	ไม่เข้าใจวิธีการทำบัญชี/ อบรมแล้วแต่ทำไม่ได้	18.32
การมีรายได้น้อย-รายจ่ายมาก	9.45	เขียนหนังสือไม่ได้	10.00

เกษตรกรที่สามารถและไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้มีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ที่สำคัญที่สุดคือสองอันดับแรกคือ ความซี้เกียจทำบัญชีหรือการไม่มีเวลาในการจัดทำบัญชีครัวเรือนรองมาคือ ไม่เข้าใจวิธีการทำบัญชีหรืออบรมแล้วแต่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ส่วนอันดับสามของ

กลุ่มเกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้ คือ การที่เกษตรกรมีรายได้น้อยแต่มีรายจ่ายมากกว่า ในขณะที่ปัจจัยอันดับสามที่ไม่เอื้อต่อความสามารถในการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรกลุ่มที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้แม้จะเข้ารับการอบรมแล้วคือ เกษตรกรไม่สามารถเขียนหนังสือได้

**ตอนที่ 3** ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อองค์ความรู้ทางการบัญชี

**ตารางที่ 4** ร้อยละของความคิดเห็นของเกษตรกรต่อองค์ความรู้ที่ยังขาดอยู่ (3 อันดับแรก)

องค์ความรู้ที่เกษตรกรยังขาด			
เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้	ร้อยละ	เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี	ร้อยละ
ความสามารถแยกประเภทรายรับ-จ่ายได้	43.34	ความสามารถแยกประเภทรายรับ-จ่ายได้	41.92
ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีที่เหมาะสม	28.67	ความรู้เกี่ยวกับหลักการบัญชี	16.13
อบรมแล้วไม่รู้เรื่อง	16.04	เขียนหนังสือไม่ได้	12.90

จากการประเมินความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างพบว่าทั้งเกษตรกรกลุ่มที่สามารถและไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ขาดความสามารถในการแยกประเภทรายรับและรายจ่ายมากที่สุด เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้ยังขาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดทำบัญชีที่เหมาะสมเป็นเรื่องรองลงมา อันดับสามเกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้คิดว่าตนเองไม่รู้เรื่องการอบรมในโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชีแก่เกษตรกร

สำหรับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการบัญชีมาเป็นอันดับสอง และอันดับสาม คือ เกษตรกรกลุ่มนี้ขาดความสามารถในการอ่านออกเขียนได้

**ตารางที่ 5** ร้อยละของความคิดเห็นต่อองค์ความรู้ที่ต้องการได้รับเพิ่มเติม (3 อันดับแรก)

องค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการ			
เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้	ร้อยละ	เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชี	ร้อยละ
การคิดต้นทุน	54.54	การบันทึกรายรับ-รายจ่าย	51.62
การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย	22.72	การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย	19.35
การวางแผนและควบคุมทางการเงิน	10.61	วิธีการสอน/ถ่ายทอดความรู้ที่ง่ายขึ้น	12.90

เมื่อวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการเพิ่มเติม พบว่า องค์ความรู้สามอันดับแรกที่เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้ต้องการ

คือ วิธีการคิดต้นทุน การแยกประเภทรายรับ-รายจ่าย และการวางแผนและควบคุมทางการเงินตามลำดับ

**ตอนที่ 4** ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและไม่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชีของเกษตรกร  
ด้านผู้รับการอบรม

ปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชี	ปัจจัยที่ไม่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชี
1. ระดับการศึกษา (เกษตรกรที่สามารถจัดทำบัญชีได้มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับปริญญาโท)	1. ระดับการศึกษา (เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือมีการศึกษาระดับประถมศึกษา)
2. ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ (ผู้ที่สามารถจัดทำบัญชีได้ส่วนใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้)	2. ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ (ผู้ที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้)
3. ความสนใจในการเข้าร่วมอบรม (ผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่มีความสนใจในการเข้าร่วมอบรมความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีเอง)	3. อายุของผู้เข้าอบรม (ส่วนใหญ่เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ มีอยู่ในช่วงอายุในช่วง 40 ปีขึ้นไป)
4. การเป็นสมาชิกสถาบันการเกษตร (ผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสถาบันการเกษตร)	4. การเห็นความสำคัญของโครงการ และการให้ความร่วมมือ (เกษตรกรที่จัดบันทึกบัญชีครัวเรือนไม่เห็นความสำคัญของโครงการและไม่ให้ความร่วมมือในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย)
5. การทราบถึงวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม (ผู้เข้าร่วมอบรมทราบวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม ก่อนการเข้ารับการฝึกอบรม)	5. การฝึกปฏิบัติหลัง หรือจัดทำบัญชีครัวเรือนหลังการฝึกอบรม (เกษตรกรที่ไม่สามารถจัดทำบัญชีได้ เพราะไม่มีการจัดทำบัญชีหลังจาก ผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว)
6. การให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดทำบัญชี (ในการฝึกอบรมมีการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือน)	6. เนื้อหาและวิธีการฝึกอบรมไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เข้าร่วมอบรม
7. ความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน (โครงการฯ มีความพร้อมด้านสมุดบัญชี คู่มือการจัดทำบัญชีครัวเรือน และอุปกรณ์ในการจัดอบรม)	7. แบบฟอร์มสมุดบัญชีครัวเรือนอาจมีความยากต่อการเข้าใจสำหรับผู้เข้าร่วมอบรม
8. ในการฝึกอบรมมีการสาธิตการลงบัญชีให้แก่ผู้เข้าร่วมอบรม	8. วิทยากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถหรือความต้องการของผู้เข้าร่วมอบรม
9. เนื้อหาและวิธีการฝึกอบรมมีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เข้าร่วมอบรม	9. ไม่มีการแจกสมุดบัญชีครัวเรือนให้ผู้เข้าร่วมอบรมจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง
10. มีแบบฟอร์มสมุดบัญชีครัวเรือนที่เข้าใจง่าย	
11. วิทยากรหรือเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างเหมาะสม	
12. โครงการมีการติดตามผลหลังการฝึกอบรม	



ตอนที่ 4 (ต่อ)

ด้านผู้ให้การอบรม

ปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชี	ปัจจัยที่ไม่ส่งเสริมความสามารถในการจัดทำบัญชี
1. การจัดโครงการทำให้เป็นช่องทางให้เกษตรกรได้มีโอกาสเรียนรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือนครอบคลุมทุกจังหวัด	1. วิทยากรหลักมีจำนวนน้อย อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรม
2. โครงการได้ส่งเสริมสนับสนุนและเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น อุปกรณ์ คู่มือในการจัดทำบัญชี เป็นต้น	2. แบบยื่นความจำนงมีการสอบถามการศึกษาหรือความรู้ที่ไม่ชัดเจน
3. มีการส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมอบรมเห็นประโยชน์ของการจัดทำบัญชี รัยรายได้ รัยรายจ่าย จ่ายอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด	3. ไม่มีการสอบถามถึงความสามารถในการอ่านออกเขียนได้
4. มีการส่งเสริมให้มีวิทยากรหลัก วิทยากรเครือข่าย	4. ไม่มีการสอบถามศักยภาพการจัดทำบัญชีก่อนการอบรม
5. มีการยื่นความจำนงในการอบรม /มีการสอบถามการศึกษา	5. แบบประเมินผลการเรียนรู้ไม่สามารถวัดระดับความรู้ของผู้อบรม
6. มีการประเมินผลการเรียนรู้/สอบถามความรู้ที่ได้รับหลังการอบรม	6. ไม่มีการสอบถามความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติม
7. โครงการมีการติดตามผลหลังการอบรม	7. ไม่มีการสอบถามถึงปัญหาอุปสรรคในการอบรมหรือในการจัดทำบัญชี
8. มีการติดตามการจัดทำบัญชีของผู้เข้ารับการอบรม	8. มีการติดตามว่าผู้เข้าร่วมอบรมมีการจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องหรือไม่แต่แบบติดตามไม่มีการสอบถามว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องมากน้อยในระดับใด และมีการบันทึกบัญชีอย่างไร
9. การติดตามมีการสอบถามถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดทำบัญชี	9. แบบการติดตามไม่มีกล่าวถึงผู้ที่ผ่านการอบรมแล้วแต่ไม่ได้มีการจัดทำบัญชี
10. มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ปฏิบัติงานสำหรับอาสาสมัครเกษตรกรตำบลบัญชีปีละครั้ง	

สรุปและอภิปรายผล

แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรนั้น ต้องได้รับความร่วมมือในการพัฒนาทั้ง 2 ฝ่าย คือทั้งด้านผู้ให้การอบรมและด้านผู้เข้ารับการอบรม ด้านผู้ให้การอบรมหรือวิทยากรควรชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้ชัดเจนหรือกระตุ้นให้เกษตรกรเห็นความสำคัญและเห็นประโยชน์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเกษตรกรจะได้จัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องบนพื้นฐานของหลักความมีเหตุมีผล อันจะนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งจะทำให้เกิดความพอเพียงในการดำรงชีวิตตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ทางด้านผู้ให้การอบรมควรจะต้องเข้าใจถึงระดับความรู้ความสามารถของผู้เข้ารับการอบรม เช่น ในเรื่องของการศึกษา

ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้หรือประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีหรือการผ่านการอบรมด้านการจัดทำบัญชีมาก่อน เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากการศึกษาหรือความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้การรับรู้และการเรียนรู้ในการจัดทำบัญชีของเกษตรกรได้อย่างถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับมยุรี กิมง่วนสง [2] ที่กล่าวไว้ว่าปัญหาอุปสรรคในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน (รายรับ - รายจ่าย) ประจำรอบครัวมากที่สุดคือ คิดว่าเป็นภาระที่ต้องทำบัญชีครัวเรือนและไม่สามารถบันทึกรายได้เนื่องจากมีปัญหาในการเขียนหนังสือ นอกจากนี้ทางด้านผู้ให้การอบรมควรมีการจัดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องและหลังจากการฝึกอบรมแล้วควรมีการติดตามผลหลังการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรที่ผ่าน



การอบรมได้รับคำปรึกษา หรือแนะนำแนวทางการจัดทำบัญชีได้อย่างต่อเนื่องและถูกต้อง หรือเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดทำบัญชีให้แก่เกษตรกรได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ สุพรรณิ ต่อนริบ [3] และสุภัทษร ทวีจันทร์ [4] พบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ เกษตรกรขาดความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน และขาดการช่วยเหลือ แนะนำจากเจ้าหน้าที่เมื่อมีปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือน และได้ให้ข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความรู้ คำแนะนำ จัดฝึกอบรม และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ทางด้านผู้เข้ารับการอบรมก็ควรมีพื้นฐานความรู้ที่ดีหรือมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ เพราะหากเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมมีความรู้หรือสามารถอ่านออกเขียนได้ก็จะสามารถเข้าใจได้ง่ายและสามารถจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องมากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้หรือไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ซึ่งหากเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมสามารถจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องแล้วก็จะทำให้เลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไปได้เพื่อจะได้สามารถเก็บออมเงินได้อย่างเหมาะสม และสามารถนำข้อมูลทางการเงินบัญชีไปใช้ในการวางแผนการดำรงชีวิต การใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น ของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 7 [5] ที่กล่าวไว้ว่าแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองในขั้นตอนที่ 1 คือ “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” ในระดับครอบครัว ครอบครัวและสมาชิกต้องรู้จักพึ่งตนเอง โดยทำกิจกรรม ลดรายจ่ายเพื่อให้เกิดการออม ดังนี้ ในด้านการเงินในครัวเรือน กำหนดการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน โดยมีเป้าหมายใช้จ่าย 3 ส่วน ออม 1 ส่วน โดยจัดทำบัญชี รับ-จ่าย เพื่อให้รู้

ภาวะหนี้สิน รายได้ รายจ่ายของครัวเรือน ควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือน และวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ โดยจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน สร้างวินัยในการใช้เงินและออมเงิน ส่วนที่เหลือจ่าย ไม่สร้างหนี้ ลดภาระหนี้สินของตนเอง หรือไม่พยายามก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางการจัดทำแผนชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือนของกรมการพัฒนาชุมชน [6] ว่ามี 8 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 6 ได้กล่าวว่า ต้องวางแผนการแก้ปัญหาของครัวเรือนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ในแผนหลัก 5 แผน คือ 1) แผนสร้างความพอประมาณในครัวเรือน โดยจัดทำบัญชีครัวเรือน การลดรายจ่ายในครัวเรือน และการลดต้นทุนการผลิต 2) แผนสร้างความมีเหตุผลของครัวเรือน ตามกิจกรรมลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย ลด ละ เลิก อบายมุข พัฒนาหรือเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพ และเพิ่มรายได้ในครัวเรือน 3) แผนสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในครัวเรือน ตามกิจกรรมการออมเงินเพื่อการลงทุนและสะสมเงินสำรองสำหรับครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนและการสร้างครอบครัวอบอุ่น 4) แผนเสริมความรู้และการเรียนรู้ของครัวเรือน ตามกิจกรรมการจัดทำแผนชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง และการเพิ่มพูนความรู้ให้ตัวเอง และ 5) แผนเพิ่มพูนคุณธรรมในครัวเรือน ตามกิจกรรมการปฏิบัติตามหลักศาสนากการ สืบทอดประเพณีอันดีงามในชุมชน และการถือปฏิบัติคุณธรรมของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิก

ดังนั้นในการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน หรือแม้กระทั่งเกษตรกรเอง ซึ่งเกษตรกรเองต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ในเรื่องของความรู้ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ เพราะการอ่านออกเขียนได้นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งหากเกษตรกรสามารถจัดทำบัญชีครัวเรือนได้อย่าง

อยู่ต้อง และนำไปใช้ในการในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ก็จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังความหมายของการพัฒนาที่ ดิน ปรัชญาพฤทธิ [7] ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา คือความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของระบบปัจเจกบุคคล ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพื่อสนองตอบข้อเรียกร้องและความต้องการของมวลมนุษยชาติ ในแง่ความยากจน หรือความไม่รู้หนังสือ อีกทั้งยังสอดคล้องกับความหมายของการพัฒนาที่ สมศักดิ์ นรสิงห์ [8] กล่าวไว้ว่า การพัฒนา คือกระบวนการพัฒนา ความรู้ความสามารถเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ดัดแปลง แก้ไข ให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงไปทางที่ดีขึ้นหรือดีกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมส่วนใหญ่ หากเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมมีการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ความสามารถ พื้นฐานความรู้สามารถอ่านออกเขียนได้ มีความรอบคอบ ระมัดระวังในการดำรงชีวิต และมีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทนในการทำงาน อันเป็นเงื่อนไขของการดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียง ก็จะทำให้สามารถจัดทำบัญชีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดทำบัญชีจะต้องคิดอย่างมีเหตุมีผล อันจะส่งผลให้ครอบครัวมีภูมิคุ้มกันที่ดี เมื่อครอบครัวมีความเข้มแข็ง ชุมชนก็จะอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

#### ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรมีดังนี้

1. เนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมมีระดับองค์ความรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการจัดอบรมการทำบัญชีครัวเรือนควรที่จะมีการทดสอบความรู้เบื้องต้นของผู้เข้ารับการอบรมเพื่อคัดแยกกลุ่มเบื้องต้นก่อนคือแบ่งกลุ่มที่มีศักยภาพ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ ผู้ที่เคยผ่านการฝึกอบรม หรือผู้ที่เคย

จัดทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน เป็นต้น และกลุ่มผู้ที่ยังขาดศักยภาพ หมายถึง ผู้ที่ไม่มีการศึกษา หรือไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน ไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรม หรือเป็นผู้สูงอายุซึ่งอาจจะเรียนรู้ได้ช้า

2. ควรที่จะมีการติดตามประเมินผลการจัดทำบัญชีของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นการกระตุ้นให้จัดทำบัญชีด้วยโดยจัดหาบุคคลต้นแบบเพื่อให้เป็นตัวอย่างกับกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมต่อไป

3. ผู้เข้ารับการอบรมที่สามารถจัดทำบัญชีได้พร้อมทั้งมีศักยภาพในการจัดทำบัญชีควรที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับบัญชีต้นทุนต่อไป เพื่อจะเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพของตัวเอง โดยการนำข้อมูลไปใช้วางแผนในการตัดสินใจ

4. ผู้เข้ารับการอบรมในเรื่องของการจัดทำบัญชีครัวเรือนได้กระจายไปทุกพื้นที่ ทุกจังหวัด ดังนั้น วิทยากรหรือครูบัญชีอาสาสมัครที่ให้ความรู้ควรจะเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้นด้วยเพื่อง่ายและสะดวกในการติดตามประเมินผล เนื่องจากถ้าใช้วิทยากรต่างพื้นที่ หรือวิทยากรที่อยู่ในสำนักงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์อาจจะทำให้การติดตามผลไม่ต่อเนื่องได้รับข้อมูลที่ไม่ว่างสมบูรณ์

5. ควรมีการใช้สมุดบัญชีที่เป็นรูปภาพและภาษาที่ง่ายเพื่อที่จะได้ง่ายต่อการสื่อสารและทำความเข้าใจอาจมีการใช้เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ที่สามารถจดจำได้ง่ายสำหรับกลุ่มที่มีข้อจำกัดในเรื่องการอ่านและเขียน

**สรุป แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกร**

ผู้ที่มีศักยภาพ	ผู้ที่ยังขาดศักยภาพ
<b>ด้านระยะเวลาในการอบรม</b>	
1. ควรใช้ระยะเวลาในการอบรมไม่เกิน 2 วัน เนื่องจากผู้เข้าอบรมมีความรู้ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ สามารถเรียนรู้ได้ง่าย และเคยมีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรมมาก่อน	1. ควรใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 2 วันเนื่องจากผู้เข้ารับการอบรมเป็นผู้ที่ไม่มีการศึกษา หรือไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน ไม่เคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรม หรือเป็นผู้สูงวัย เรียนรู้ได้ช้า ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาในการอบรมมากกว่าผู้ที่มีศักยภาพ
<b>ด้านเนื้อหาในการอบรม</b>	
1. เนื้อหาในการอบรมควรมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติแต่เน้นภาคปฏิบัติแบบฝึกหัดให้ทดลองทำบ่อยๆ เพื่อกระตุ้นความรู้ที่เคยอบรมมา รวมถึงการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 2. ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณต้นทุนอาชีพและการนำข้อมูลจากการจัดบันทึกบัญชีไปใช้ในการตัดสินใจ 3. ให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการนำข้อมูลจากการจัดบันทึกบัญชีไปใช้ในการตัดสินใจ	1. เนื้อหาในการอบรมควรมีทั้งทฤษฎีและปฏิบัติเน้นภาษาและการสื่อสารที่เข้าใจง่าย อาจจะมีรูปภาพประกอบ หรือเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถจดจำได้ง่าย 2. ควรให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เช่น การบันทึกรายรับ - จ่าย แบบง่ายๆ การวิเคราะห์การบันทึกรายรับ-จ่าย และสามารถวางแผนการใช้จ่ายเงิน รวมถึงการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นจากการบันทึกบัญชีได้เป็นต้น 3. ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำบัญชีครัวเรือน 4. แจกวัสดุประสงค์ในการจัดทำบัญชีที่ชัดเจน
<b>วิทยากร</b>	
1. มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม 2. ควรมีสัดส่วนเนื้อหาและเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอต่อผู้เข้ารับการอบรม	1. มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีเรือนได้อย่างเหมาะสม 2. ควรมีสัดส่วนเนื้อหาและเวลาที่เหมาะสมและเพียงพอต่อผู้เข้ารับการอบรม
<b>อื่นๆ</b>	
1. ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง 2. ควรมีการติดตามผลหลังการอบรมอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง	1. ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง 2. ควรมีการติดตามผลหลังการอบรมอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

**กิตติกรรมประกาศ**

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2553 สำหรับงานวิจัยนี้

## เอกสารอ้างอิง

- [1] Krejcie, Robert V.; & Daryle, W. Morgan. (1970). Determining Sampling Size for Research Activities. *Journal of Education and Psychological Measurement*. 10(11): 308.
- [2] มยุรี กิม่วงสง. (2551). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้า ชกส. สาขาบางน้ำเปรี้ยว. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- [3] สุพรรณี ต้อนรัมย์. (2551). การทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่. ปรินญาณินพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [4] สุภัทรร ทีวีจันทร์. (2556, พฤษภาคม-มิถุนายน). การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะบุง อำเภอกุดชุมพภูมิสัย จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารบัณฑิตศึกษา*. 10(48): 7-15.
- [5] ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 7. (2550). เอกสารแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. เพชรบุรี: กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนา.
- [6] กรมการพัฒนาชุมชน. (2549). นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ.
- [7] ดิน ปรัชญาพฤทธ์. (2544). การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทาง และปัญหา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [8] สมศักดิ์ นรสิงห์. (2549). การศึกษาแนวคิดในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานการปกครองท้องถิ่นของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพิษณุโลก. ม.ป.พ.